

АЛПЫСБЕС М.А.

ҚАЗАК ШЕЖІРЕСІ

ТАРИХНАМАЛЫҚ-ДЕРЕКТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Алпысбес М.А.

ҚАЗАҚ ШЕЖІРЕСІ

(тарихнамалық-деректанулық зерттеу)

Монография

ЭВЕРО
издательство
Алматы, 2025

ӘОЖ 929.5
КБЖ 63.2
А 45

Пікір білдірушілер:
ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі,
т.ғ.д., профессор *М.Қ. Әбусейітова*
ҚР ҰҒА академигі,
т.ғ.д., профессор *Б.Е. Көмеков*

А45 Алпысбес М.А.

ҚАЗАҚ ШЕЖІРЕСІ (тарихнамалық-деректанулық зерттеу):
монография. – Алматы: Эверо, 2025. – 340 б.

ISBN 978-601-7376-12-3

Кітаптың негізгі мәселесі – шежіре тарихнамасы мен деректері. Қазақ шежірелері генеалогиялық ақпарат жүйесін, дәстүрлі тарихи сана мен тарихи таным кешенін құрайды. Еңбектің теориялық және методологиялық іргелі негізі ретінде тарихнамалық зерттеулер, деректану саласы бойынша жасалған отандық және шетелдік ғалымдардың салмақты тұжырымдары, ғылымда қалыптасқан тарихи-деректік сыныптау жүйесі алынған, талдаулар жасалынған.

Шежірелерде көне аңыздар, жер-су аты туралы, халықтың шығу тегі, рулардың қалыптасу тарихы туралы мәліметтер бар. Халықтың әйгілі тұлғалары – билер, хан, сұлтандар, мырзалар, батырлар, атакты ақындар туралы деректі де тек шежіре арқылы табуға болады. Халық шежірелері, ескі сөзі мен тарихи жырлары - қазақ қауымының рухани өмірі мен тұрмыс-тіршілігі туралы шындықты айтатын маңызды дерек көзі.

Кітап тарихшыларға және жалпы оқырман қауымға арналады.

ӘОЖ 929.2
КБЖ 63.2

ISBN 978-601-7376-12-3

© Алпысбес М.А., 2025
© Эверо, 2025

МАЗМҰНЫ

Кіріспе

3

I БӨЛІМ

ШЕЖІРЕ: ТАРИХНАМА ДЕРЕКТЕМЕ, ӘДІСНАМА

1 тарау. Шежіреге байланысты еңбектерге шолу	11
2 тарау. Шежіре зерттеуде қолданылатын деректер	36
3 тарау. Тарихи әдіснама тұрғысындағы шежіретану	49
4 тарау. Шежіре зерделеудегі ғылыми бағыттар	68
5 тарау. Шежіреге қатысты пәндік, батыстық ілімдер	84

II БӨЛІМ

ШЕЖІРЕ ДӘСТҮРІНІҢ БАСТАУЛАРЫ

1 тарау. Ерте дәуір туралы шежірелік мәліметтер	106
2 тарау. Көшпелілер туралы деректердің зерттелуі	131
3 тарау. Ортағасыр шежірелері және оның авторлары	144
4 тарау. Шежірені тарихи дерек тұрғысынан талдау	160
5 тарау. Шежіре – заман, ұран, таңба, өмірбаян дерегі	191

III БӨЛІМ

ШЕЖІРЕ МӘЛІМЕТТЕРІН ЗЕРДЕЛЕУ

1 тарау. Киелі ана, қасиетті ата-баба туралы шежіре	210
2 тарау. Шежіредегі Ұлы дала рулары туралы деректер	230
3 тарау. Орта дала рулары туралы шежірелік деректер	253
4 тарау. Шежіредегі Кіші дала рулары туралы деректер	270
5 тарау. Қожа мен төре туралы шежіре деректері	292
Қорытынды	314
Библиография	325
Қысқартулар	338